РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ МІКРО-, МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЩОДО РОЗРОБКИ ПЛАНУ ГОТОВНОСТІ ТА РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ПРИРОДНОГО, ТЕХНОГЕННОГО ТА ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ

Рекомендації

Підготовлено для:

Національної установи розвитку

Вересень 2025

IPC - Internationale Projekt Consult GmbH
Voltastraße 31 - 33
60486 Frankfurt am Main, Germany
Managers: Dörte Weidig, Dirk Haböck
Phone: +49 69 9050 188-0
Fax: +49 69 9050 188-25
E-mail: ipc@ipcgmbh.com
Web: www.ipcgmbh.com

Зміст

1 Вступ 3

1.1 Мета та завдання Плану 3
1.2 Передумови розробки Плану 3

2 Сфера застосування Плану 4

2.1 Для кого призначений План 4
2.2 Класифікація надзвичайних ситуацій 4

3 Відповідальність та розподіл ролей 5

3.1 Призначення відповідального(-их) за розробку, впровадження та оновлення Плану 5
3.2 Розподіл функцій у разі надзвичайної ситуації 6

4 Оцінка небезпек і ризиків 8

4.1 Віднесення підприємства до об'єкта підвищеної небезпеки (за наявності) 8
4.2 Перелік потенційних джерел небезпеки та їх можливих наслідків 8
4.3 Визначення груп ризику (вразливі працівники) 9

5 Порядок оповіщення про надзвичайну ситуацію 10

5.1 Джерела оповіщення 10
5.2 Особи, відповідальні за оповіщення 11

6 Порядок евакуації та укриття персоналу 11

6.1 Маршрути евакуації, місця збору та укриття 11
6.2 Рекомендації щодо розробки евакуаційних маршрутів і планів 12
6.3 Порядок укриття персоналу та перебування в укритті 13
6.4 Дії осіб, відповідальних за евакуацію 14
6.5 Особливості евакуації вразливих груп 14

7 Забезпечення персоналу засобами індивідуального захисту (ЗІЗ) та транспортом 15

7.1 Наявність та розміщення ЗІЗ 15
7.2 Організація транспортування персоналу (за потреби) 16

8 Протиепідемічні заходи 17

8.1 Дії у разі загрози поширення інфекційних захворювань 17
8.2 Дотримання санітарних та медичних норм 17

9 Дії під час специфічних надзвичайних ситуацій 18

9.1 Повітряні атаки, обстріли 18
9.2 Хімічні ураження 19
9.3 Пожежа 20
9.4 Радіоактивне забруднення 21
9.5 Стихійні лиха 22

9.6 Виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів.....23
9.7 Наближення до лінії фронту.....23

10 Навчання та підготовка персоналу 24

10.1 Навчання/інструктажі персоналу.....24
10.2 Навчання з надання першої медичної допомоги 25
10.3 Тестування правил поведінки під час надзвичайних ситуацій (імітаційні тренування) 26

11 Взаємодія та комунікація.....27

11.1 Порядок взаємодії з аварійними службами, органами місцевої влади 27
11.2 Інформування зовнішніх стейкхолдерів.....27
11.3 Контактна інформація екстрених та інших державних служб.....27

12 Оновлення, документування та зберігання Плану.....28

1 Вступ

1.1 Мета та завдання Плану

Рекомендації для мікро-, малих та середніх підприємств сфери сільського господарства щодо розробки плану готовності та реагування на надзвичайні ситуації природного, техногенного та воєнного характеру (далі - План) розроблено з урахуванням широкого спектра сучасних ризиків для аграрного сектору, включаючи, зокрема, воєнну ситуацію в Україні, яка суттєво підвищує рівень небезпеки для суб'єктів господарювання, їхніх працівників та відвідувачів.

Метою цих Рекомендацій є надання практичної допомоги мікро-, малим та середнім підприємствам (ММСП) сільського господарства у розробленні Плану готовності та реагування на надзвичайні ситуації відповідно до вимог чинного законодавства України, зокрема Кодексу цивільного захисту України, Закону України «Про основні засади державної політики у сфері цивільного захисту», а також з урахуванням кращих міжнародних практик (зокрема, вимог Світового банку та рекомендацій міжнародних організацій у сфері управління ризиками).

Завдання Плану:

- здійснення оцінки потенційних ризиків природного, техногенного та воєнного характеру на підприємстві та визначення їх можливих наслідків;
- визначення та опис заходів щодо виконання завдань у сфері цивільного захисту, покладених на суб'єкта господарювання в умовах надзвичайних ситуацій;
- розробка заходів для підготовки та організації навчань і інструктажів персоналу на випадок виникнення надзвичайної ситуації;
- встановлення процедур взаємодії та комунікації з аварійними службами, органами місцевої влади та іншими зацікавленими сторонами;
- визначення порядку оновлення, документування та зберігання Плану.

1.2 Передумови розробки Плану

Сільськогосподарська діяльність традиційно пов'язана з високим рівнем екологічних та техногенних ризиків, зумовлених особливостями виробничих процесів і впливом природних факторів. Починаючи з 2022 року ці ризики суттєво зросли у зв'язку з воєнними діями на території України, що призвело до появи нових загроз, зокрема:

- забруднення повітря, води та ґрунтів небезпечними речовинами та вибухонебезпечними залишками війни;
- підтоплення, знищення орних земель, пожежі, руйнування об'єктів природно-заповідного фонду;
- підвищення ймовірності виникнення надзвичайних ситуацій унаслідок повітряних ударів, обстрілів, мінування територій.

Крім того, сільське господарство є особливо вразливим до ризиків, пов'язаних із технікою безпеки, охороною праці та безпекою персоналу, що посилюються в умовах збройного конфлікту. Зокрема, потенційні повітряні удари, обстріли, наявність нерозірваних боєприпасів чи інших вибухонебезпечних предметів на території господарств та/або під час сільськогосподарських робіт створюють реальну загрозу життю та здоров'ю працівників і відвідувачів.

У таких умовах особливої актуальності набуває розробка та впровадження планів готовності та реагування на надзвичайні ситуації. Зазначені плани дозволяють підприємствам:

- своєчасно ідентифікувати та оцінювати ризики;
- залучати необхідні матеріальні та людські ресурси для попередження та реагування на надзвичайні ситуації природного, техногенного та воєнного характеру;
- забезпечувати пом'якшення наслідків таких ситуацій та підвищувати рівень безпеки персоналу й інших осіб, які перебувають на території підприємств.

2 Сфера застосування Плану

2.1 Для кого призначений План

План, розроблений на основі цих Рекомендацій, призначений для зареєстрованих сільськогосподарських підприємств України, які відповідають таким критеріям:

- здійснюють діяльність у сфері сільського господарства;
- належать до мікро-, малих або середніх підприємств відповідно до законодавства України;
- планують та/або отримують фінансування в рамках проєктів і програм за участю міжнародних організацій (зокрема, Світового банку, KfW тощо), у тому числі через уповноважені банки.

2.2 Класифікація надзвичайних ситуацій

Однією з обов'язкових складових Плану є визначення типових надзвичайних ситуацій, які можуть виникнути у господарства. Така класифікація дозволяє своєчасно ідентифікувати потенційно вразливі місця, визначити пріоритетні сфери реагування та розробити відповідні заходи щодо мінімізації ризиків, у тому числі тих, які раніше не були передбачені.

Основна увага приділяється ризикам для працівників, які можуть безпосередньо стикатися з наслідками бойових дій, що впливають на їхню безпеку, здоров'я та умови праці.

Типові надзвичайні ситуації, які рекомендується враховувати під час розробки Плану, поділяються за джерелом виникнення на три основні групи: природного, техногенного та воєнного характеру. Їхню класифікацію наведено у Таблиці 1.

Таблиця 1 Класифікація типових надзвичайних ситуацій

Тип надзвичайної ситуації	Приклади	Ступінь ймовірності[1]
Природного характеру	Урагани, буревії, зливи, повені, посухи, ожеледь, град, сильні морози, тощо	Низька/середня
Техногенного характеру	Аварії систем електропостачання, водопостачання, пожежі, витік хімічних речовин, аварії на транспорті, тощо	Середня
Інформаційного характеру	Кібератаки, несанкціонований доступ до IT-систем, знищення або блокування інформаційних систем	Середня

[1] Ступінь ймовірності визначається індивідуально для кожного підприємства з урахуванням його розташування, особливостей діяльності та поточної безпекової ситуації.

Воєнного характеру	Ракетні чи артилерійські обстріли, атаки БПЛА, бомбардування, виявлення вибухонебезпечних предметів	Висока

Перелік прикладів надзвичайних ситуацій, наведений у Таблиці 1, не є вичерпним.

Під час надзвичайної ситуації, в т.ч. ескалації бойових дій, та в умовах тимчасового (до 4 годин) та тривалого (понад 2ві доби) обмеження постачання електроенергії внаслідок воєнних атак на енергетичну інфраструктуру України, варто зазначити, що можливе переведення роботи підприємства у наступні робочі режими, що наведені у Таблиці 2.

Таблиця 2 Робочі режими підприємства під впливом надзвичайної ситуації техногенного характеру (в т.ч. спричиненої бойовими діями)

Тип робочого режиму	Очікувані фактори впливу	Варіанти відновлення бізнес-процесів
1-й рівень	Офіс або виробничі приміщення тимчасово недоступні. Короткострокові перебої (до 4 годин) електро чи водопостачання, зв'язку, інші техногенні фактори.	У разі настання загроз - негайно пройти до найближчого укриття. Після скасування небезпеки – відновлення роботи на місці. За короткострокової відсутності електроенергії - використання автономних джерел живлення (генераторів, акумуляторів), резервних копій даних, хмарних сервісів для доступу до документації та обліку.
2-й рівень	Офіс, виробничі чи складські приміщення недоступні. Тривалі перебої (понад 4 години) електропостачання, зв'язку, доступу до виробничих потужностей. Дистанційна робота можлива.	У разі загрози - негайний перехід до укриття. Після скасування небезпеки - організація дистанційної роботи (за можливості) з використанням хмарних сервісів, резервних носіїв, мобільного зв'язку. Для польових/виїзних робіт - використання радіозв'язку, автономних пристроїв, перенесення частини функцій до інших підрозділів чи партнерських господарств.
3-й рівень	Офіс, виробничі та складські приміщення недоступні. Тривалі перебої. Дистанційна робота неможлива.	Відновлення критичних бізнес-процесів шляхом організації тимчасового (альтернативного) офісу або виробничої бази, залучення партнерських підприємств, використання мобільних офісів, автономних електростанцій, резервних паперових копій документації.

3 Відповідальність та розподіл ролей

3.1 Призначення відповідального/их за розробку, впровадження та оновлення Плану

Наказом керівника підприємства призначається особа/и, відповідальна/і за цивільний захист персоналу підприємства, в т.ч. під час надзвичайних ситуацій. Це може бути:

- **керівник підрозділу охорони праці** або його заступник у разі тимчасової відсутності керівника,
- **спеціаліст з охорони праці та пожежної безпеки або** особа, що виконує його обов'язки у разі тимчасової відсутності спеціаліста з охорони праці та пожежної безпеки,
- **керівники структурних підрозділів,**
- **інші працівники** (інженер, бухгалтер, IT-спеціаліст, спеціаліст ризиків, операційного сектору).

Під час дії надзвичайної ситуації працівник(и), відповідальний за цивільний захист персоналу, отримує від відповідальних співробітників інформацію про стан відновлення діяльності роботи; розробляє і погоджує з керівником інформаційні повідомлення для зовнішніх комунікацій та забезпечує передавання інформаційних повідомлень адресатам.

Працівник(и), відповідальний за цивільний захист персоналу, в т.ч. під час надзвичайних ситуацій, має такі **головні завдання:**

- розробка, впровадження, систематичний перегляд та оновлення Плану,
- складання щорічних графіків навчання персоналу з охорони та безпеки праці, в т.ч. на випадок надзвичайних ситуацій та в умовах загроз безперервної діяльності підприємства та проведення навчання,
- інформування керівника або його заступника про оцінку надзвичайної ситуації, та заходи, що мають бути прийняті,
- забезпечення організації заходів швидкого реагування під час надзвичайної ситуації, визначення працівників, які залучаються до організації заходів під час надзвичайної ситуації (за потреби),
- забезпечення злагодженої внутрішньої (між працівниками) та зовнішньої (наприклад, з аварійними та рятувальними службами та іншими державними органами) комунікації під час надзвичайної ситуації,
- визначення робочого режиму роботи під час надзвичайної ситуації (згідно Таблиці 2),
- забезпечення відновлення роботи під час надзвичайної ситуації, визначення працівників, які залучаються до відновлення роботи під час надзвичайної ситуації,
- інформування керівника або його заступника про статус відновлення та готовність підрозділів до поновлення роботи.

3.2 Розподіл функцій у разі надзвичайної ситуації

Відповідальний працівник, отримавши інформацію про надзвичайну ситуацію або її ознаки, терміново інформує керівника підприємства, перевіряє та ідентифікує ситуацію, визначає ступінь впливу на роботу підприємства та готує рекомендації щодо відновлення бізнес-процесів.

Оцінка ситуації має містити:

- інформацію про постраждалих, заходи щодо їхнього порятунку;
- звіт про евакуацію (за потреби);
- первинну оцінку ушкоджень (у т.ч. техніки, врожаю, тварин);
- інформацію про зупинені бізнес-процеси;
- стан IT-систем та можливості доступу до приміщень;
- ступінь впливу надзвичайної ситуації (Таблиця 2);
- прогноз розвитку ситуації та потребу у відновленні роботи (зокрема з використанням альтернативних офісів чи виробничих баз).

У разі незначних ушкоджень, які можна усунути до 4 годин, відповідальний працівник організовує оперативне усунення. Якщо наслідки серйозніші - приймає рішення щодо переходу на альтернативний режим роботи, залучення інших підрозділів, визначає подальший план дій.

Розподіл ролей та відповідальності співробітників у разі надзвичайної ситуації наведено у Таблиці 3. Часові орієнтири виконання завдань по відновленню діяльності підприємства на випадок надзвичайної ситуації наведені у **Додатку 1.**

Таблиця 3 Перелік заходів та відповідальних осіб у разі настання надзвичайної ситуації

№	Перелік заходів	Відповідальний
1	Отримання та фіксація інформації про надзвичайну ситуацію (ЗМІ, інтернет, місцева влада)	Усі співробітники
2	Оповіщення керівництва та персоналу (телефон, месенджери, радіозв'язок, гучномовці)	Усі співробітники
	Оповіщення польових/виїзних бригад, сезонних працівників	Відповідальний за цивільний захист
3	Оцінка загроз, визначення ступеня впливу на діяльність підприємства	Відповідальний за цивільний захист
4	Розробка плану дій щодо роботи в нових умовах	Відповідальний за цивільний захист
5	Прийняття рішення щодо подальшої роботи (офіс, дистанційно, альтернативна локація, евакуація)	Відповідальний за цивільний захист
6	Евакуація персоналу, сільськогосподарської техніки, тварин, продукції (за потреби)	Відповідальний за цивільний захист, керівники підрозділів
7	Підтвердження можливості виконання критичних бізнес-процесів	Керівники підрозділів, співробітники
8	Відновлення роботи у визначених режимах	Керівники підрозділів, співробітники
IT-інцидентів (наприклад, DDoS-атака, кібератака):		
8	Виявлення та фіксація IT-інциденту	Спеціаліст IT
9	Оповіщення керівництва та персоналу про інцидент	Спеціаліст IT
10	Перехід на резервні або автономні системи, локальні станції	Спеціаліст IT, усі співробітники
11	Резервне копіювання та захист інформаційних систем	Спеціаліст IT
12	Поновлення роботи в звичайному режимі	Спеціаліст IT

Після відновлення безперервної діяльності підприємства відповідальний за цивільний захист персоналу ініціює розслідування причин виникнення надзвичайної ситуації.

Для проведення розслідування необхідно відповісти на такі ключові питання:

- Яка причина виникнення надзвичайної ситуації?
- Чи була надзвичайна ситуація спричинена випадково чи навмисно?
- Чи була така ситуація врахована під час розробки Плану?
- Чи можна було передбачити цю надзвичайну ситуацію?
- Чи вперше виникла надзвичайна ситуація такого характеру на підприємстві?
- Які масштаби шкоди працівникам та збитків підприємству?
- Чи можливо визначити коло осіб, причетних до виникнення надзвичайної ситуації?
- Чи є необхідність актуалізації Плану?

Відповідальним за проведення розслідування є працівник, уповноважений керівником та відповідальний за цивільний захист персоналу. До розслідування залучаються представники всіх відповідних підрозділів підприємства.

У процесі розслідування працівники підприємства, у тому числі сезонні й тимчасові працівники, можуть бути зобов'язані надати пояснення (у тому числі письмові).

4 Оцінка небезпек і ризиків

4.1 Віднесення підприємства до об'єкта підвищеної небезпеки (за наявності)

У цьому розділі Плану доцільно зазначити, чи віднесено суб'єкт господарювання до об'єкта підвищеної небезпеки відповідно до «Порядку ідентифікації об'єктів підвищеної безпеки та ведення їх обліку», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №1030[2].

До таких об'єктів належать ті, на яких розміщені установки, сховища, резервуари, трубопроводи, технологічне устаткування, споруди, що використовують, переробляють, виготовляють, транспортують або зберігають небезпечні речовини.

Відповідно до Закону України «Про об'єкти підвищеної безпеки» [3], суб'єкти господарювання, що експлуатують такі об'єкти, зобов'язані подавати до центрального чи територіального органу виконавчої влади звіт про впроваджені заходи безпеки. План готовності та реагування на надзвичайні ситуації для таких підприємств має містити заходи щодо запобігання аваріям, обмеження й ліквідації їх наслідків, захисту людей та довкілля, а також забезпечувати експлуатацію об'єкта з мінімально можливим ризиком.

4.2 Перелік потенційних джерел небезпеки та їх можливих наслідків

У цьому розділі Плану перелічуються можливі джерела потенційної небезпеки в приміщенні самого підприємства або поблизу нього, додається характеристика можливих обставин при виникненні надзвичайних ситуацій, пов'язаних з руйнуванням або іншим негативним впливом.

До цього розділу Плану рекомендовано включати наступну інформацію:

Загальна характеристика:

[2] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1030-2022-%D0%BF#Text
[3] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text

- стисла характеристика промислового потенціалу суб'єкта господарювання, характер його діяльності, потужність, площа території,
- стан захищеності персоналу суб'єкту господарювання від вражаючих факторів засобів ураження, у тому числі і зброї масового ураження (наявність укриття, засобів індивідуального радіаційного та хімічного захисту (далі - ЗІЗ), індивідуальних медичних засобів),
- наявність та стан транспортних комунікацій, систем енерго-, газо-, водо-, теплопостачання, матеріально-технічної бази, стану систем оповіщення, зв'язку та управління,

Перелік потенційних джерел небезпеки (техногенних процесів та з урахуванням специфіки в сільському господарстві):

- склади з мінеральними добривами, пестицидами, паливно-мастильними матеріалами, тощо;
- елеватори, зерносховища, об'єкти тваринництва;
- великогабаритна сільськогосподарська техніка;
- об'єкти, які можуть бути стратегічними цілями або об'єктами диверсій;
- розташування у зонах можливих руйнувань, затоплення, радіаційного чи хімічного забруднення, біологічного зараження, масових пожеж, небезпечних гідрометеорологічних явищ.

Планування заходів реагування та прогнозування наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється у взаємодії з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, територіальними органами ДСНС, органами військового командування та управління цивільного захисту на підставі зібраних даних.

4.3 Визначення груп ризику (вразливі працівники)

Під час розробки Плану необхідно враховувати потреби вразливих груп працівників, таких як особи з інвалідністю, літні люди, вагітні жінки, працівники з хронічними захворюваннями або проблемами з комунікацією.

Особливу увагу слід приділяти адаптації процедур евакуації та інструктажів для працівників, які можуть перебувати у полі, на фермах, складах або у віддалених підрозділах. Наприклад, для осіб з інвалідністю слід передбачити спеціальні транспортні засоби чи супровід, а для сезонних працівників - проведення інструктажів у доступній формі з урахуванням мовних та фізичних особливостей.

Рекомендації щодо складання Плану для вразливих груп працівників:

(1) Ідентифікація та планування

Визначення вразливих груп:
Ідентифікуйте працівників, які можуть потребувати додаткової підтримки під час надзвичайної ситуації (особи з інвалідністю, літні люди, вагітні жінки, працівники з хронічними захворюваннями, сезонні працівники тощо).

Розробка індивідуальних планів дій:
Для кожного працівника з вразливої групи підготуйте індивідуальний план дій, враховуючи його специфічні потреби (медикаменти, спеціальний транспорт для евакуації, допомога у комунікації).

Інтеграція індивідуальних планів:

Включіть індивідуальні плани до загального Плану готовності підприємства, передбачивши специфічні процедури для роботи з вразливими працівниками у різних підрозділах (у тому числі польових бригадах).

(2) Забезпечення безпеки та доступу

Безпечні шляхи евакуації:
Перевірте доступність шляхів евакуації для працівників з обмеженою мобільністю, організуйте безпечні місця для укриття (зокрема у полі, на фермах, складах).

Доступ до інформації:

Використовуйте різні канали зв'язку для оповіщення про надзвичайні ситуації; надавайте інструкції у доступних форматах (текстові повідомлення, візуальні матеріали, спеціальні додатки).

Забезпечення необхідними засобами:
Гарантуйте наявність необхідних медикаментів, води, їжі та інших засобів для працівників, які цього потребують, у місцях потенційної евакуації чи укриття.

(3) Підготовка та навчання

Проведення навчання:
Організуйте регулярні тренінги для всіх працівників щодо дій у надзвичайних ситуаціях, зокрема з питань допомоги вразливим колегам.

Різноманітність форматів навчання:
Використовуйте різні формати навчання (теоретичні заняття, практичні тренування, інструктажі у полі), щоб охопити максимальну кількість працівників, у тому числі сезонних та тимчасових.

5 Порядок оповіщення про надзвичайну ситуацію

5.1 Джерела оповіщення

Джерелами інформації щодо настання надзвичайної ситуації можуть бути:

- автоматизовані системи оповіщення (системи цивільного захисту, пожежної, охоронної сигналізації, системи захисту від несанкціонованого доступу, автоматизовані системи обробки інформації тощо);
- персонал підприємства, партнери, треті особи (наприклад, працівники обслуговуючих компаній), які виявили ознаки надзвичайної ситуації;
- державні або регуляторні органи.

При отриманні інформації про надзвичайну подію через автоматизовані системи оповіщення вмикають сирени, вуличні гудки, що буде означати подання попереджувального сигналу «Увага всім», після чого негайно приводиться у готовність радіо- та телеприймачі для прийняття повідомлення.

Про небезпеку повітряного нападу, пов'язаного з бойовими діями, у робочий час персонал оповіщається за допомогою системи вуличного оповіщення, в т.ч. оповіщення «Повітряна тривога», мобільних додатків (**«Повітряна Тривога»**, **«єТривога», «Мапа тривог України»)** та інших доступних засобів. Наприклад, працівники можуть отримувати оповіщення, встановивши на свій мобільний телефон спеціальні цифрові застосунки ("Повітряна тривога" (https://www.ukrainealarm.com).

Кожен працівник підприємства повинен знати сигнали оповіщення цивільного захисту та вміти діяти відповідно до інструкцій у разі загрози чи виникнення надзвичайної ситуації.

5.2 Особи, відповідальні за оповіщення

Відповідно до Таблиці 3 та Додатку 1 до цих Рекомендацій, у разі виникнення надзвичайної ситуації керівник підприємства, керівники структурних підрозділів або відповідальні за цивільний захист персоналу повинні забезпечити своєчасне оповіщення всіх працівників та відвідувачів підприємства про небезпеку.

Для цього можуть використовуватися:

- гучномовці;
- телефонний зв'язок;
- текстові повідомлення (SMS, месенджери);
- мобільні додатки для оповіщення про надзвичайні ситуації;
- радіозв'язок (особливо для польових бригад чи віддалених об'єктів).
- Особливу увагу слід приділяти оповіщенню працівників, які перебувають на полях, фермах, складах або інших віддалених підрозділах, а також сезонних працівників.

Працівники зобов'язані дотримуватися встановленого порядку дій при отриманні сигналу тривоги, зокрема щодо евакуації або укриття.

6 Порядок евакуації та укриття персоналу

6.1 Маршрути евакуації, місця збору та укриття

Для забезпечення ефективної евакуації та укриття персоналу керівник підприємства або відповідальний за цивільний захист персоналу повинен:

- узгодити з місцевою владою перелік доступних укриттів для персоналу та перевірити їхню функціональність;
- розробити маршрути евакуації до найближчих укриттів для працівників і відвідувачів;
- розмістити схеми маршрутів евакуації на видимих місцях (наприклад, біля виходів з кожного поверху), позначити маршрути відповідними покажчиками та стрілками;
- призначити відповідальних осіб за евакуацію (відкриття запасних виходів, координація порядку під час евакуації, збереження майна тощо);
- розробити і довести до відома працівників інструкції щодо дій за сигналом тривоги («Увага всім», «Повітряна тривога») та організувати регулярні тренування;
- забезпечити ознайомлення персоналу з Посібником з особистої готовності на випадок надзвичайних ситуацій (оновлюється на сайті Dovidka.info, доступний у вигляді чат-бота);
- розмістити для відвідувачів інструкції щодо дій за сигналом тривоги та маршрути евакуації;
- забезпечити наявність контактних номерів екстрених служб у доступних місцях;
- підтримувати справність системи оповіщення та періодично перевіряти її роботу;
- регулярно інформувати відвідувачів про порядок дій у разі тривоги (гучномовний зв'язок тощо);
- перевіряти стан шляхів евакуації та забезпечувати їхню прохідність.

Підприємствам, які мають польові бригади, тваринницькі комплекси, склади чи інші віддалені об'єкти, слід передбачити окремі маршрути евакуації з цих локацій, а також організувати укриття або безпечні місця на території полів/ферм.

У разі сигналу «Увага всім», «Повітряна тривога» або іншої надзвичайної ситуації, яка потребує евакуації, працівники мають організовано рухатися визначеними маршрутами до місць збору, а далі - до укриття. Необхідно вимкнути обладнання та техніку, не залишати їх у робочому стані, а також допомогти тим, хто потребує підтримки.

Евакуація координується призначеними відповідальними особами, але працівники також можуть самоорганізовуватися для оперативного залишення приміщень та руху до укриття.

Під час евакуації заборонено користуватися ліфтами; потрібно спускатися сходами і дотримуватися визначених маршрутів.

У разі обмеженого простору працівники залишають приміщення групами.

У Плані варто зазначити, що підприємство не несе відповідальності за працівників або відвідувачів, які самостійно відмовилися від евакуації до найближчого укриття, якщо у них була реальна можливість дістатися до нього вчасно.

6.2 Рекомендації щодо розробки евакуаційних маршрутів і планів

(1) Аналіз об’єкта:

Проведіть детальний аналіз будівель, споруд, прилеглих територій, виробничих та складських приміщень, а також польових ділянок, якщо підприємство здійснює діяльність у полі. Визначте всі виходи, основні зони ризику та потенційні місця виникнення проблем під час надзвичайної ситуації.

(2) Визначення евакуаційних маршрутів:

На основі аналізу об’єкта визначте оптимальні маршрути евакуації для кожної зони. Маршрути повинні бути короткими, простими й доступними для всіх категорій працівників, у тому числі для людей з інвалідністю. Встановіть чіткі, великі та видимі покажчики «Вихід» на всіх евакуаційних шляхах.

(3) Розробка детальних евакуаційних планів:

Створіть окремі евакуаційні плани для кожного поверху, виробничої зони, складу, ферми чи польової ділянки. Плани повинні містити схеми маршрутів, місця збору, інструкції щодо дій під час евакуації, а також спеціальні процедури для осіб з обмеженими можливостями та сезонних працівників.

(4) Організація навчань і тренувань:

Регулярно проводьте навчання та практичні тренування для всіх працівників, у тому числі для тимчасових та сезонних. Працівники мають знати порядок дій під час евакуації та вміти користуватися евакуаційними маршрутами.

(5) Перевірка обладнання та систем безпеки:

Забезпечте регулярну перевірку та обслуговування систем сигналізації, евакуаційного обладнання, аварійного освітлення, засобів зв’язку. Переконайтеся, що всі системи завжди готові до використання.

(6) Встановлення засобів пожежогасіння та сповіщення:

Встановіть засоби пожежогасіння, пожежні тривожні системи, системи димовідведення на кожному поверсі, у виробничих, складських, тваринницьких приміщеннях, а також у зонах підвищеного ризику.

(7) Співпраця з місцевою владою та пожежною службою:

Постійно взаємодійте з місцевими органами влади, пожежною та рятувальною службою для вдосконалення евакуаційних планів і отримання актуальних рекомендацій щодо безпеки.

(8) Оновлення та перегляд евакуаційних планів:

Регулярно переглядайте та оновлюйте евакуаційні плани й маршрути з урахуванням змін у будівлях, виробничих процесах, розміщенні техніки та персоналу.

6.3 Порядок укриття персоналу та перебування в укритті

Перебування в укритті має відповідати встановленим режимам (наприклад, радіаційного захисту, протиепідемічному), якщо це передбачено характером надзвичайної ситуації.

У разі виникнення надзвичайної ситуації, пов'язаної із загрозою або початком забруднення повітря хімічними чи радіоактивними речовинами, а також у разі ракетної небезпеки чи загрози з боку БПЛА, всі працівники підприємства підлягають укриттю у визначеній захисній споруді цивільного захисту за адресою: _____ (вказати адресу укриття для конкретного об'єкта).

Перед входом до укриття кожен працівник повинен **взяти з собою:**

- документи, особисті речі;
- засоби індивідуального захисту;
- запас води та медикаменти (за потреби).

Під час перебування в укритті необхідно суворо дотримуватися встановленої дисципліни. **Забороняється:**

- палити, шуміти, запалювати без дозволу газові лампи чи свічки;
- пересувати предмети, самовільно заходити до службових приміщень;
- вмикати або вимикати обладнання, відкривати герметичні захисні двері, розпалювати відкритий вогонь;
- пересуватися укриттям без особливої потреби.

У разі завалу або пошкодження укриття відповідальні за евакуацію повинні організувати самостійний вихід із укриття, залучаючи інших осіб, які перебувають поруч. Якщо основні виходи заблоковані, евакуація здійснюється через аварійні виходи.

Порядок евакуації з укриття:

1) На поверхню першими виходять кілька осіб для надання допомоги тим, хто не може вийти самостійно.
2) Далі евакуюються потерпілі та особи похилого віку.
3) Після цього - всі інші працівники.

Для підприємств із польовими бригадами, фермами чи віддаленими об'єктами слід передбачити можливість укриття на місці (наприклад, у польових укриттях, підвалах складів, захищених приміщеннях ферм) та забезпечити їх необхідними засобами для тривалого перебування.

6.4 Дії осіб, відповідальних за евакуацію

Відповідальним за евакуацію може бути призначено працівника, відповідального за цивільний захист персоналу, або інших працівників підприємства (керівників структурних підрозділів, головного спеціаліста з охорони праці та пожежної безпеки тощо). У Плані рекомендується зазначати прізвище, ім'я та по батькові відповідальних осіб.

Відповідальні за евакуацію працівники зобов'язані:

- Негайно сповістити персонал про надзвичайну ситуацію (у тому числі у формах, доступних для осіб із порушеннями зору та слуху), повідомити про місце розташування найближчого укриття.
- Переконатися, що всі працівники, у тому числі особи з інвалідністю, отримали повідом лення, надати їм необхідну допомогу та організувати супровід до укриття.
- Координувати хід евакуації до захисної споруди (укриття): відкривати запасні евакуаційні виходи, забезпечувати порядок під час евакуації, контролювати збереження майна.
- Знаходитись у визначених місцях збору та допомагати в організації й регулюванні швидкого руху до укриття.
- Закріпити за кожною особою з інвалідністю або з обмеженою мобільністю окремого працівника для супроводу під час евакуації.
- Перевірити відсутність людей у всіх приміщеннях підприємства після евакуації.
- За потреби повідомити про надзвичайну ситуацію відповідні служби (ДСНС, поліція, швидка допомога), організувати зустріч рятувальних підрозділів та надання домедичної допомоги постраждалим.

Для підприємств, що мають польові бригади, ферми, склади або сезонних працівників, відповідальні особи повинні забезпечити оповіщення, організацію евакуації та супровід працівників із віддалених або відкритих територій до визначених місць збору чи укриттів.

6.5 Особливості евакуації вразливих груп

Евакуація вразливих груп працівників та відвідувачів вимагає врахування їхніх індивідуальних особливостей, забезпечення доступних шляхів евакуації, наявності спеціального транспорту та належної підтримки під час пересування, оповіщення, медичного супроводу та розміщення.

Ключові аспекти евакуації вразливих груп:

- **Доступність інфраструктури:**

Забезпечте відсутність фізичних перешкод на шляхах евакуації для осіб з інвалідністю, використовуйте пандуси, поручні, аварійне освітлення. Ліфти допускаються лише за умови безпеки їх використання. За потреби організуйте супровід для цієї категорії працівників та відвідувачів.

- **Деталізований маршрут евакуації:**

Розробіть маршрути евакуації з урахуванням потреб осіб із порушеннями зору, слуху, обмеженою мобільністю. Встановіть яскраві, контрастні та помітні напрямні знаки, а також забезпечте наявність візуальної та звукової інформації для швидкої орієнтації.

- **Особливості системи оповіщення:**

Використовуйте різні методи оповіщення: звукові сигнали, світлові сигнали, миготливі ліхтарі, вібраційні пристрої. Забезпечте дублювання важливої інформації на екранах, табло, за допомогою субтитрів, а також текстових чи графічних повідомлень.

- **Транспортування:**

Організуйте спеціальний транспорт або засоби для евакуації осіб з обмеженою мобільністю, забезпечте комфорт і безпеку під час перевезення.

- **Планування і підготовка:**

Ідентифікуйте вразливі групи заздалегідь, внесіть їх до евакуаційних планів, забезпечте персонал відповідними інструкціями та навчанням щодо особливостей евакуації та комунікації (наприклад, використання жестів, символів, карток).

Для агропідприємств особливу увагу слід приділяти евакуації вразливих працівників із польових ділянок, ферм, складів, а також сезонних працівників, які можуть перебувати на віддалених або відкритих територіях. Необхідно забезпечити доступний транспорт, супровід та інформування цих категорій працівників у разі надзвичайної ситуації.

7 Забезпечення персоналу засобами індивідуального захисту (ЗІЗ) та транспортом

7.1 Наявність та розміщення ЗІЗ

Відповідно до статті 20 Кодексу цивільного захисту України, суб'єкти господарювання зобов'язані забезпечити працівників засобами індивідуального захисту на випадок надзвичайної ситуації.

На підприємстві мають бути в наявності як загальновідомі ЗІЗ (каски, респіратори, захисні окуляри, рукавиці, плащі, комбінезони, накидки зі щільної тканини чи плівки), так і спеціальні засоби (ізолюючі дихальні апарати, загальновійськовий захисний комплект, легкий захисний костюм Л-1, прилади дозиметричного та хімічного контролю). Вибір конкретних ЗІЗ визначається типом надзвичайної ситуації та має відповідати вимогам чинних нормативних документів і правил безпеки праці.

Умови зберігання та обліку:

- ЗІЗ повинні зберігатися в опалюваних, сухих, окремих приміщеннях на стелажах, кронштейнах або в ящиках, ізольованих від інших матеріалів, захищених від сонячного світла та атмосферних впливів.
- У разі роботи в полі, на складах, фермах тощо - передбачити мобільні комплекти ЗІЗ, які можна оперативно видати працівникам на віддалених чи тимчасових локаціях.
- Всі працівники повинні знати місця зберігання ЗІЗ.
- ЗІЗ є власністю підприємства та підлягають обліку як інвентар. Видача та повернення ЗІЗ фіксується у відповідних особистих картках обліку.
- Видача та використання:
- Протигази, респіратори, маски та інші ЗІЗ видаються працівникам за розпорядженням керівника підприємства або відповідального за цивільний захист персоналу.
- Працівники зобов'язані перевірити стан отриманих ЗІЗ, мати їх при собі або на робочому місці, а у разі необхідності - перевести у робочий стан відповідно до інструкцій.
- Керівники структурних підрозділів організовують регулярне навчання працівників щодо правил користування ЗІЗ та демонструють правильні способи їх застосування.

Для сезонних працівників, польових бригад, працівників ферм і складів слід передбачити індивідуальні комплекти ЗІЗ, а також провести окремі інструктажі щодо їх використання у відповідних умовах.

7.2 Організація транспортування персоналу (за потреби)

У разі проведення термінової евакуації персоналу та відвідувачів підприємства з небезпечних зон до безпечних місць залучається весь наявний службовий транспорт, а також, за необхідності, особистий транспорт працівників, який надається у розпорядження керівництва підприємства.

Транспортування персоналу здійснюється відповідно до визначених у Плані реагування маршрутів і транспортних засобів, із дотриманням вимог безпеки та організації порятунку.

Основні принципи організації транспортування:

- **Оповіщення та інформування:**

Усі працівники та відвідувачі мають бути своєчасно поінформовані про надзвичайну ситуацію, місця збору та маршрути руху до транспорту.

- **Дотримання плану реагування:**

Евакуація проводиться згідно з затвердженим Планом реагування на надзвичайну ситуацію, розробленим посадовими особами з питань цивільного захисту та погодженим керівником підприємства.

- **Організація евакуації:**

Відповідальні особи організовують порятунок людей із використанням усіх наявних сил і засобів, у тому числі транспорту, визначеного у Плані.

- **Використання транспортних засобів:**

Для евакуації використовуються спеціалізовані або придатні для перевезення транспортні засоби (службові автомобілі, автобуси, трактори з причепами, сільськогосподарська техніка), а також, за потреби, особистий транспорт працівників.

- **Забезпечення безпеки під час транспортування:**

Під час пересування необхідно дотримуватися спокою, уникати паніки, виконувати вказівки відповідальних осіб, а також, за можливості, використовувати засоби індивідуального захисту.

Особливу увагу слід приділити евакуації польових бригад, сезонних працівників, працівників тваринницьких комплексів, а також транспортуванню осіб із віддалених ділянок чи ферм. Для цього доцільно заздалегідь визначити транспортні засоби, маршрути та місця збору для кожної категорії працівників.

8 Протиепідемічні заходи

8.1 Дії у разі загрози поширення інфекційних захворювань

Відповідно до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб»[4], підприємства зобов'язані сприяти проведенню протиепідемічних заходів, оперативно надавати достовірну інформацію відповідним державним службам щодо епідемічної ситуації у разі її виникнення.

У випадку виникнення загрози поширення особливо небезпечних інфекційних захворювань на території підприємства або поблизу нього всі працівники зобов'язані суворо виконувати вимоги державної санітарно-епідеміологічної служби щодо профілактики, імунізації, ізоляції та лікування виявлених хворих, а також дотримуватися режиму, що запобігає розповсюдженню інфекції.

Ключові заходи протиепідемічної безпеки:

- **Навчання персоналу:**
  Організація інструктажів щодо правил поведінки і дій у разі виявлення симптомів інфекційних захворювань.
- **Забезпечення ЗІЗ**:
  Наявність і використання масок, респіраторів, рукавиць та інших засобів індивідуального захисту.
- **Дезінфекція:**
  Регулярна обробка робочих місць, транспортних засобів, місць загального користування, зокрема у польових умовах, на складах, фермах.
- **Санітарний контроль:**
  Перевірка стану здоров'я працівників, зокрема сезонних, перед початком роботи; за необхідності - організація санітарної обробки та дезінфекції працівників і транспорту.
- **Ізоляція та лікування:**
  Оперативне ізолювання хворих та організація їхнього лікування відповідно до вимог державної санітарно-епідеміологічної служби.
- **Безпечні умови праці:**
  Створення умов, що мінімізують контакти між працівниками, особливо у закритих приміщеннях, гуртожитках, на тваринницьких комплексах.
- **Фінансування заходів:**
  Забезпечення фінансування заходів з охорони праці та протиепідемічної безпеки відповідно до чинного законодавства.

Особливу увагу слід приділяти сезонним працівникам, працівникам польових бригад, тваринницьких комплексів і складів, де ризики поширення інфекцій можуть бути підвищеними через скупченість людей чи тварин, а також специфіку організації роботи.

8.2 Дотримання санітарних та медичних норм

Відповідно до Кодексу цивільного захисту України, роботодавець несе відповідальність за створення безпечних умов праці, у тому числі щодо дотримання санітарних та медичних норм.

Під час розробки Плану рекомендується передбачати такі заходи:

Організаційні дії:

- **Навчання та інструктажі:**

[4] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text

Включати до плану навчань персоналу теми з охорони праці, виробничої санітарії, пожежної безпеки та протиепідемічних заходів.

- **Дисципліна персоналу:**

Встановити чіткі правила поведінки та режим роботи, що забезпечують дотримання санітарно-гігієнічних вимог.

Санітарно-гігієнічні дії:

- **Дезінфекція:**
  Організувати регулярну дезінфекцію робочих місць, обладнання, транспорту, гуртожитків, складських і виробничих приміщень.
- **Засоби індивідуального захисту (ЗІЗ):**
  Забезпечити працівників необхідними ЗІЗ (маски, рукавички, респіратори тощо) та навчити їх правильному використанню.
- **Питний режим:**
  Гарантувати працівникам доступ до чистої питної води та організувати належний питний режим.

Медичні дії:

- **Контроль стану здоров'я:**
  Проводити регулярні медичні огляди для раннього виявлення інфекційних захворювань, особливо серед сезонних і тимчасових працівників.
- **Вакцинація:**
  Організовувати вакцинацію працівників згідно з чинним календарем профілактичних щеплень та з урахуванням епідеміологічної ситуації.
- **Імунокорекція та профілактика:**
  Застосовувати заходи імунологічної корекції та екстреної профілактики за потреби.

Особливу увагу слід приділяти дотриманню санітарних і медичних норм у місцях скупчення працівників (гуртожитки, їдальні, польові табори), а також серед працівників, які працюють у полі, на фермах чи складах, де ризик розповсюдження інфекцій підвищений.

9 Дії під час специфічних надзвичайних ситуацій

9.1 Повітряні атаки, обстріли

Рекомендований порядок дій[5]:

(1) Оповіщення:

У разі оголошення сигналу «Повітряна тривога» через об'єктові системи оповіщення, керівник підприємства, керівники структурних підрозділів або відповідальний за цивільний захист персоналу зобов'язані негайно повідомити всіх працівників і відвідувачів про:

- виникнення загрози;

[5] Підприємство не несе відповідальності за працівників та відвідувачів, які не здійснюють евакуацію до найближчого укриття під час повітряної тривоги, якщо у них була реальна можливість дістатися до укриття вчасно проте вони відмовились слідувати інструкціям.

- розташування найближчого укриття;
- необхідність термінового прямування до укриття за визначеним маршрутом евакуації.

(2) Укриття:

У разі загрози ракетної небезпеки чи атаки БПЛА всі працівники та відвідувачі підприємства повинні негайно укритися у визначеній захисній споруді цивільного захисту за адресою: м. _____, _____ (вказати адресу).

(3) Обмеження:

Забороняється користуватися ліфтами під час повітряної тривоги.

(4) Альтернативні дії:

Якщо неможливо вчасно дістатися до укриття, слід керуватися правилом «двох стін» (знаходитися між двома капітальними стінами, подалі від вікон).

Якщо обстріл застав зненацька, необхідно швидко переміститися у кімнату, віддалену від напрямку обстрілу, лягти або сісти біля несучої стіни, уникати перебування навпроти вікон. За можливості - заклеїти скло вікон скотчем або заставити важкими предметами для мінімізації поранень від уламків.

(5) Дії у сховищі:

Під час перебування в укритті слід уважно стежити за інформацією від керівництва підприємства (наприклад, у корпоративному чаті) щодо подальших дій.

(6) Особисті речі:

До укриття необхідно взяти документи, особисті речі, запас води, засоби індивідуального захисту, медикаменти (за потреби).

(7) Тривалість перебування:

Перебувати в укритті слід до оголошення відбою повітряної тривоги.

(8) Надання допомоги:

У разі руйнувань і завалів відповідальний за цивільний захист персоналу викликає фахівців ДСНС, організовує надання першої домедичної допомоги постраждалим, а за потреби - викликає швидку медичну допомогу (тел. 103) та сприяє госпіталізації постраждалих.

Для працівників, які знаходяться на полях, фермах, складах чи інших віддалених об'єктах, слід передбачити альтернативні укриття (наприклад, польові укриття, підвали, захищені приміщення), а також провести інструктаж щодо дій у разі неможливості швидко дістатися до основної захисної споруди.

9.2 Хімічні ураження

Рекомендований порядок дій:

(1) Оповіщення:

При загрозі хімічного зараження керівник підприємства, керівники структурних підрозділів або відповідальний за цивільний захист персоналу зобов'язані негайно оповістити всіх працівників і відвідувачів, які перебувають на території підприємства.

(2) Герметизація приміщень:

Вентиляційні установки та кондиціонери негайно вимикаються, вікна і двері щільно зачиняються, приміщення герметизується.

(3) Обмеження доступу:

Вихід із будівлі та вхід до неї припиняються до особливого розпорядження керівництва.

(4) Видача засобів індивідуального захисту (ЗІЗ):

Працівникам видаються ЗІЗ (протигази, респіратори тощо), відвідувачам - ватно-марлеві пов'язки або інші доступні засоби захисту.

(5) Дії у разі виявлення хімічної речовини:

При виявленні небезпечної хімічної речовини у приміщенні працівники повинні негайно залишити зону зараження. Виходити із зони зараження слід лише у ЗІЗ, рухаючись у напрямку, перпендикулярному напрямку вітру.

(6) Укриття:

Для термінового укриття працівників у разі хімічного зараження використовуються заздалегідь підготовлені герметизовані приміщення (згідно з мапою укриттів міста/села).

(7) Надання допомоги:

У разі виявлення постраждалих їм надається перша домедична допомога. За необхідності відповідальний за цивільний захист персоналу викликає швидку медичну допомогу (тел. 103) та організовує госпіталізацію постраждалих.

Особливу увагу слід приділяти евакуації та укриттю працівників, які знаходяться на складах хімічних речовин, у фермах, на відкритих територіях (полях), а також сезонних працівників. Для цих категорій необхідно передбачити мобільні комплекти ЗІЗ та розробити окремі маршрути евакуації до безпечних місць.

Детальні рекомендації щодо дій у разі хімічного зараження розміщені на сайті ДСНС України.

9.3 Пожежа

Рекомендований порядок дій:

(1) Дотримання інструкцій:

У разі виникнення пожежі в приміщенні чи на території підприємства всі працівники зобов'язані суворо виконувати вимоги інструкції з пожежної безпеки та проводити евакуацію згідно з планом (маршрутом) евакуації.

(2) Евакуація:

Під час евакуації із приміщень, що горять або задимлені, пересуватися слід швидко, затримавши дихання, захистивши ніс і рот вологою щільною тканиною. У сильно задимлених приміщеннях рухатися повзучи або пригнувшись, оскільки біля підлоги повітря чистіше.

(3) Гасіння пожежі:

При виявленні загоряння реагувати негайно, використовуючи всі доступні засоби для гасіння (пісок, воду, вогнегасники тощо). Всі працівники повинні знати місцезнаходження вогнегасників та інших засобів пожежогасіння.

(4) Виклик пожежної служби:

Якщо загасити вогонь самостійно неможливо, відповідальний за цивільний захист персоналу викликає пожежну охорону підприємства (за наявності) або міську/сільську пожежну службу за телефоном 101.

(5) Допомога постраждалим:

При пошуку постраждалих - окликнути, допомогти скинути одяг, що горить, або накрити людину щільною тканиною. Не дозволяти людині з палаючим одягом бігти. Надати першу домедичну допомогу.

(6) Виклик швидкої допомоги:

За необхідності відповідальний за цивільний захист персоналу викликає швидку медичну допомогу (тел. 103) та організовує госпіталізацію постраждалих.

(7) Обмеження:

Користуватися ліфтом у разі пожежі категорично заборонено.

Особливу увагу слід приділяти пожежам на відкритих територіях (полях), у складах із зерном, тваринницьких комплексах та місцях зберігання пального, де ризик поширення вогню особливо високий. Для польових бригад та сезонних працівників необхідно провести окремі інструктажі щодо дій у разі пожежі поза межами основних будівель.

9.4 Радіоактивне забруднення

Рекомендований порядок дій:

(1) Оповіщення та інформування:

У разі загрози або підтвердженого радіоактивного забруднення всі працівники зобов'язані уважно стежити за офіційними повідомленнями (радіо, телебачення, інтернет, системи оповіщення) та суворо виконувати рекомендації органів влади щодо захисту від радіації.

(2) Використання засобів індивідуального захисту (ЗІЗ) та укриття:

При отриманні інформації про радіоактивну небезпеку працівники мають одягнути ЗІЗ (протигаз, респіратор) та укритися у визначеному приміщенні, яке забезпечує захист від іонізуючого випромінювання (згідно з мапою укриттів).

(3) Ізоляція приміщень:

Керівник підприємства або відповідальний за цивільний захист персоналу організовує максимальне ізолювання укриття: зачиняє вікна та двері, ущільнює отвори (скотчем, змоченою тканиною), вимикає вентиляцію та кондиціонери.

(4) Безпека харчування:

Вживати їжу та воду дозволяється лише з надійних, перевірених джерел.

(5) Обмеження руху:

Вхід у будівлю та вихід із неї мають бути зведені до мінімуму.

(6) Контроль радіаційної обстановки:

Відповідальний за цивільний захист персоналу (ПІБ _____) організовує контроль радіаційного фону за допомогою дозиметра та інформує керівництво підприємства про результати вимірювань. У разі перевищення допустимих доз опромінення ведеться облік доз.

(7) Оновлення інформації:

Відповідальний працівник постійно відстежує офіційну інформацію (ДСНС, місцева влада, поліція) та доводить її до відома керівництва і персоналу.

(8) Виконання вказівок:

Обов'язково виконуються всі подальші вказівки місцевої влади, ДСНС щодо порядку залишення укриття та подальших дій.

(9) Тривалість перебування в укритті:

Залишати укриття дозволяється лише після відповідного повідомлення органів влади.

Для працівників, які перебувають у полі, на фермах, складах чи інших віддалених об'єктах, слід передбачити можливість укриття на місці та забезпечити їх ЗІЗ і засобами для контролю радіаційного фону. Особливу увагу слід приділити захисту сільськогосподарської продукції, тварин та джерел води від радіоактивного забруднення.

Детальні рекомендації щодо дій у разі радіаційної небезпеки розміщені на сайті Національної комісії з радіаційного захисту населення України: https://nkrzu.gov.ua/res/par/org

9.5 Стихійні лиха

Рекомендований порядок дій:

(1) Оповіщення та інформування:

У разі загрози або виникнення стихійного лиха працівники підприємства діють за розпорядженням керівництва та оперативно інформуються про ситуацію.

(2) Зупинка роботи:

Негайно припинити роботу, відключити та знеструмити все електрообладнання, виконати необхідні протипожежні заходи.

(3) Евакуація:

Не користуватися ліфтами (через ризик раптового відключення електроенергії). Вийти на визначене місце збору та підготуватися до евакуації у безпечне місце згідно з планом.

(4) Моніторинг ситуації:

Відповідальний за цивільний захист персоналу постійно стежить за інформацією від Управління з питань надзвичайних ситуацій (районної, міської, обласної державної адміністрації) та доводить її до керівництва і персоналу підприємства.

(5) Надання допомоги постраждалим:

У разі наявності постраждалих - надати першу домедичну допомогу; за необхідності - викликати швидку медичну допомогу (тел. 103) та організувати госпіталізацію постраждалих.

Особливу увагу слід приділяти діям на відкритих територіях (полях), складах, тваринницьких комплексах. Необхідно заздалегідь визначити безпечні місця для евакуації польових бригад, сезонних працівників, а також заходи для збереження сільськогосподарської техніки, врожаю та тварин у разі стихійного лиха (наприклад, затоплення, буревію, пожежі, граду).

9.6 Виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів

Рекомендований порядок дій:

(1) Оповіщення:

У разі отримання анонімної інформації про загрозу терористичного акту або виявлення підозрілого/вибухонебезпечного предмета в приміщенні підприємства чи поблизу нього працівник, який отримав інформацію або знайшов предмет, зобов'язаний негайно повідомити керівника підприємства, керівника структурного підрозділу або відповідального за цивільний захист персоналу і діяти згідно з їхніми вказівками.

(2) Повідомлення екстрених служб:

Відповідальний за цивільний захист персоналу негайно повідомляє про знахідку до МВС (тел. 102), ДСНС (тел. 101), СБУ, а також до відповідного підрозділу муніципальної безпеки.

(3) Заборона будь-яких дій із предметом:

Не торкатися, не відкривати, не переміщувати, не намагатися розібрати підозрілий або вибухонебезпечний предмет.

(4) Позначення місця:

Позначити місце знахідки (палицею, одягом, камінням тощо) для полегшення ідентифікації фахівцями.

(5) Відхід на безпечну відстань:

Відійти на безпечну відстань (не менше 100 метрів, якщо можливо) та вжити заходів, щоб інші працівники і відвідувачі також дотримувалися безпечної відстані.

(6) Обмеження використання засобів зв'язку:

Не користуватися мобільними телефонами або іншими засобами радіозв'язку поблизу підозрілого предмета.

(7) Фіксація часу:

Зафіксувати час виявлення підозрілої знахідки.

(8) Очікування фахівців:

Обов'язково дочекатися прибуття оперативно-слідчої групи, фахівців МВС і ДСНС та вказати їм місце розташування підозрілого чи вибухонебезпечного предмета.

9.7 Наближення до лінії фронту

Рекомендований порядок дій:

(1) Укриття:

Під час обстрілів, атак або бомбардувань негайно переходити до укриттів (див. порядок дій під час повітряних атак/обстрілів). У разі стрілянини - укриватися у внутрішніх приміщеннях; якщо перебуваєте на відкритій місцевості, лягти на землю та прикритися будь-якими предметами, що можуть захистити від уламків і куль.

(2) Безпека під час пересування:

Якщо помічено рух військової техніки, заздалегідь знайти укриття, щоб уникнути можливого обстрілу.

(3) Уникнення небезпечних ситуацій:

- Не спостерігати за бойовими діями.
- Уникати контактів з озброєними людьми.
- Не тікати, щоб не викликати підозру.

(4) Правила поведінки у присутності озброєних осіб:

- Не фотографувати, не робити записів, не проявляти зацікавленості, щоб не бути сприйнятим як розвідник.
- На вулиці не вступати в суперечки щодо конфлікту; краще мовчати або нейтрально відповідати.

(5) Зовнішній вигляд:

- Одягати одяг темних кольорів (сірий, коричневий, темно-синій), який не нагадує військову форму, без нашивок, написів, значків.
- Не носити з собою холодну зброю, ріжучі чи гострі предмети.

(6) Документи та гроші:

- Зберігати гроші та документи в різних кишенях для підвищення шансів їх збереження.
- Вибухонебезпечні предмети:
- Не підбирати покинуту зброю, боєприпаси чи підозрілі предмети (див. порядок дій у разі виявлення підозрілих/вибухонебезпечних предметів).

Для польових бригад, сезонних працівників, персоналу на техніці чи у віддалених підрозділах слід заздалегідь визначити безпечні маршрути відходу, місця збору та укриття, а також провести спеціальні інструктажі щодо дій у разі наближення бойових дій до району роботи.

10 Навчання та підготовка персоналу

10.1 Навчання/інструктажі персоналу

План реагування має передбачати організацію навчань і тренувань для всіх категорій працівників щодо дій у разі надзвичайних ситуацій.

Основні заходи з організації навчань:

- Розробка та затвердження плану реагування:

План розробляється посадовими особами з питань цивільного захисту і затверджується керівником підприємства.

- Призначення відповідальних осіб:

Керівник підприємства призначає відповідальних осіб за цивільний захист персоналу (наприклад, спеціаліста з охорони праці, керівників структурних підрозділів, інженера, IT-спеціаліста, бухгалтера тощо), які відповідають за розробку, впровадження та оновлення плану реагування на надзвичайні ситуації.

- Визначення цілей і завдань навчання:

Визначаються на основі аналізу ризиків, з урахуванням специфіки діяльності підприємства (наприклад, навчання дій у разі вибуху, повітряної тривоги, хімічного зараження).

- Складання графіку навчань:

Щорічно складається графік навчань для всіх працівників, у тому числі для сезонних і тимчасових.

- Проведення навчань:
  - Теоретичні заняття: інструктажі, лекції, семінари з правил поведінки у надзвичайних ситуаціях, використання ЗІЗ, надання першої допомоги.
  - Практичні тренування: відпрацювання евакуації, імітація надзвичайних ситуацій (наприклад, виявлення вибухонебезпечного предмета), навчання укриттю в захисних спорудах.

- Оцінка ефективності навчань:

Після навчань проводиться оцінка їх ефективності, аналізуються сильні та слабкі сторони, за результатами вносяться зміни до плану реагування та програми навчання.

Етапи організації навчань

I. Підготовчий етап:

- Визначення керівних принципів навчання згідно з чинним законодавством України.
- Розробка та затвердження Плану готовності та реагування.
- Призначення відповідальних осіб та визначення їх функцій (оцінка ситуації, розробка плану, координація евакуації, рятувальних робіт, надання домедичної допомоги, забезпечення безпеки персоналу та майна).
- Визначення цілей і завдань навчання з урахуванням ризиків і агроспецифіки.

II. Проведення навчань:

- Теоретичні заняття (інструктажі, лекції, семінари).
- Практичні тренування (евакуація, реагування на НС, укриття, взаємодія з екстреними службами).
- Окремі тренування для польових бригад, сезонних працівників, працівників складів, ферм тощо.

III. Оцінка та аналіз:

- Оцінка ефективності навчань.
- Внесення коректив до плану реагування та програми навчання.

10.2 Навчання з надання першої медичної допомоги

Відповідно до Закону України «Про охорону праці»[6], навчання персоналу з надання першої медичної допомоги є обов'язковим. Роботодавець зобов'язаний включати до Плану реагування заходи щодо організації такого навчання за власний кошт, а працівники мають проходити відповідне навчання при прийомі на роботу та періодично впродовж трудової діяльності.

Мета навчання

Навчити персонал розпізнавати невідкладні стани, зупиняти кровотечу, надавати допомогу при травмах, виконувати серцево-легеневу реанімацію (СЛР) та здійснювати інші базові дії для порятунку життя і запобігання ускладненням у разі надзвичайних ситуацій.

Основні компоненти навчання:

[6] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text

- Визначення ознак порушення життєво важливих функцій
- Надання першої допомоги при конкретних станах
- Серцево-легенева реанімація (СЛР)
- Перенесення та евакуація постраждалих
- Принципи надання допомоги

Аптечка першої допомоги

На підприємстві обов'язково має бути аптечка першої допомоги, що містить:

- перев'язувальні матеріали;
- засоби для зупинки кровотечі;
- антисептики;
- інструменти для реанімації (маска для штучного дихання);
- основні ліки (знеболювальні, антигістамінні, ентеросорбенти тощо).

В умовах підвищеної **небезпеки (зокрема, під час воєнних дій) доцільно додатково мати:**

- термометр, тонометр, пульсоксиметр;
- апарат для штучного дихання;
- шини, фіксатори, додаткові засоби індивідуального захисту.

Аптечка має бути герметично упакована, мати впорядкований вміст і розташовуватися у легкодоступному місці. Всі працівники повинні знати її місцезнаходження.

Рекомендації щодо комплектації аптечки на випадок надзвичайної ситуації розміщені на сайті МОЗ України: https://www.kmu.gov.ua/news/yak-ukomplektuvati-aptechku-na-vipadok-nadzvichajnoyi-situaciyi-rekomendaciya-moz.

10.3 Тестування правил поведінки під час надзвичайних ситуацій (імітаційні тренування)

План реагування на надзвичайні ситуації має передбачати проведення імітаційних тренувань для персоналу з метою практичного відпрацювання дій у разі небезпеки.

Основні цілі імітаційних тренувань:

- формування навичок збереження спокою та правильного реагування у стресових ситуаціях;
- закріплення знань про алгоритми дій під час різних типів надзвичайних ситуацій;
- навчання наданню допомоги колегам, особливо вразливим групам працівників.

Типові заходи під час імітаційних тренувань:

- Симуляція ситуацій:

Створення реалістичних умов, які імітують надзвичайну ситуацію (наприклад, оголошення тривоги, імітація диму, блокування виходів тощо).

- Відпрацювання евакуації:

Практичне проходження шляхів евакуації, дії в умовах обмеженої видимості, організація допомоги тим, хто її потребує (особи з інвалідністю, сезонні працівники, працівники на віддалених ділянках).

- Використання засобів безпеки:

Тренування з використання первинних засобів пожежогасіння, засобів індивідуального захисту, аптечок.

- Оцінка дій:

Аналіз дій учасників, виявлення помилок, визначення шляхів удосконалення алгоритмів і проведення додаткових інструктажів за потреби.

11 Взаємодія та комунікація

11.1 Порядок взаємодії з аварійними службами, органами місцевої влади

План має містити чіткий порядок взаємодії підприємства з аварійними службами та органами місцевої влади під час надзвичайних ситуацій. Відповідальність за зовнішні комунікації покладається на працівника, відповідального за цивільний захист персоналу, або на керівника робочої групи з надзвичайних ситуацій, призначеного керівником підприємства.

Взаємодія здійснюється відповідно до порядку дій під час надзвичайних ситуацій, визначеного законодавством України, а також з урахуванням координації між органами державної влади, місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання для забезпечення цивільного захисту. Основними учасниками є Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), її підрозділи та органи місцевої влади.

Детальний перелік функцій відповідальної особи щодо зовнішньої комунікації наведено у розділі 9 цих Рекомендацій («Дії під час специфічних надзвичайних ситуацій»).

11.2 Інформування зовнішніх стейкхолдерів

План повинен передбачати порядок інформування зовнішніх стейкхолдерів під час надзвичайної ситуації. Працівник, відповідальний за цивільний захист персоналу, отримує від відповідальних співробітників інформацію про стан відновлення діяльності підприємства, розробляє та погоджує з керівником підприємства інформаційні повідомлення, які надсилаються зовнішнім стейкхолдерам.

Керівник підприємства готує інформаційні повідомлення щодо заходів з подолання надзвичайної ситуації, планів відновлення та очікуваних строків відновлення діяльності.

11.3 Контактна інформація екстрених та інших державних служб

План повинен містити контактну інформацію екстрених та інших державних служб, інформація від яких може бути корисною для персоналу під час надзвичайної ситуації.

При виникненні надзвичайної ситуації або пожежі **телефонувати аварійним службам:**

- районне управління головного управління ДСНС України в місті _____, тел.: _____

- відділ муніципальної безпеки районної в місті _____ державної адміністрації, тел.: _____;

- УП ГУ НП України в м. _____, територіальне відділення поліції №____, тел.: _____

- департамент муніципальної безпеки, черговий тел.:_____

- оперативний черговий РдА, тел.: _____

Офіційні державні канали для отримання інформації **під час повітряної тривоги:**

- Офіс Президента України https://www.president.gov.ua/news/administration
- Генеральний штаб Збройних сил України - https://www.zsu.gov.ua/
- Кабінет Міністрів України - https://www.kmu.gov.ua/
- Міністерство освіти і науки України - https://mon.gov.ua/ua
- Міністерство оборони України - https://www.mil.gov.ua/
- Міністерство внутрішніх справ України - https://mvs.gov.ua/
- Національна поліція України - https://www.npu.gov.ua/
- Державна служба України з надзвичайних ситуацій - https://dsns.gov.ua/
- Державна прикордонна служба - https://dpsu.gov.ua/
- Центр стратегічних комунікацій - https://spravdi.gov.ua
- Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України - https://cip.gov.ua/ua.

Інформація щодо **транспортної інфраструктури:**

- Міністерство розвитку громад і територій: https://mindev.gov.ua/
- Укрзалізниця - https://uz.gov.ua/
- Державна служба України з безпеки на транспорті - https://dsbt.gov.ua/

12 Оновлення, документування та зберігання Плану

План набирає чинності після його затвердження керівником підприємства.

Рекомендовані функції працівника, відповідального за цивільний захист персоналу, щодо оновлення, документування та зберігання Плану:

- **Аналіз і перегляд Плану:** Не рідше одного разу на рік здійснювати аналіз впливу негативних факторів на бізнес-процеси підприємства, оцінку ризиків та переглядати План з метою підтвердження його відповідності поточному профілю діяльності підприємства, врахування наявних ризиків і загроз, а також охоплення всіх видів діяльності, процесів та інформаційних систем, що забезпечують безперебійну роботу підприємства.
- **Актуалізація у разі змін:** Переглядати План у разі змін в організаційній структурі, інформаційній інфраструктурі, а також у випадку змін у законодавчих, регуляторних та інших нормативних актах України.
- **Тестування Плану:** Не рідше одного разу на рік проводити поетапне тестування Плану для забезпечення належної впевненості у його ефективності та контролю за реалізацією передбачених заходів.
- **Документування відхилень і коригуючих заходів:** Фіксувати всі суттєві відхилення та помилки, виявлені під час тестування Плану, та забезпечувати розробку, затвердження і впровадження коригуючих заходів.
- **Захищене зберігання:** Забезпечувати захищене зберігання всієї документації, пов'язаної з Планом.
- **Доступ до документації:** Гарантувати безперешкодний доступ до цієї документації працівникам, відповідальним за виконання Плану у разі настання надзвичайних ситуацій.
- **Навчання персоналу:** Не рідше одного разу на два роки організовувати навчання працівників щодо організації та впровадження Плану.

Додаток 1

до Рекомендацій для мікро-, малих та середніх підприємств сфери сільського господарства щодо розробки Плану

Часові орієнтири7 виконання завдань по відновленню діяльності підприємства на випадок надзвичайної ситуації

№	Основні заходи	Виконавці	Час виконання																						Відмітки про виконання
			Хвилини						Години																
			10	20	30	40	50	60	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	14	16	18	20	22	24	
1	Інформування керівника підприємства про загрозу настання надзвичайної ситуації	Працівник, відповідальний за цивільний захист персоналу	→																						
2	Оповіщення про загрозу всіх працівників та відвідувачів підприємства	Керівник/Керівники структурних підрозділів/Працівник, відповідальний за цивільний захист персоналу	→																						
2	Ухвалення рішення про активацію Плану	Керівник підприємства	→																						
3	Обмеження доступу в офіс	Працівник, відповідальний за цивільний захист персоналу	→	→																					

[7] Даний додаток є орієнтовним шаблоном для фіксації основних заходів, виконавців та часових орієнтирів під час реагування на надзвичайну ситуацію. Таблиця може бути адаптована відповідно до специфіки підприємства. Відмітки про виконання проставляються у відповідних клітинках після завершення заходу (наприклад, «V» або зазначенням дати/часу)..

4	Евакуація співробітників (за необхідності)	Працівник, відповідальний за цивільний захист персоналу	
5	Керівник підприємства отримує оцінку ситуації, в т.ч. про стан ІТ – систем	Працівник, відповідальний за цивільний захист персоналу	
6	Прийняття рішення щодо можливості продовження роботи працівників очно або дистанційно	Керівник підприємства	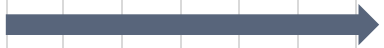
7	Прийняття рішення щодо переведення працівників на роботу до Альтернативного офісу	Керівник підприємства	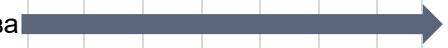
8	Переміщення працівників до Альтернативного офісу	Працівник, відповідальний за цивільний захист персоналу	
9	Узагальнення інформації про стан	Працівник, відповідальний за	

	відновлення бізнес-процесів підприємства	цивільний захист персоналу																							
10	Розгляд результатів діяльності Працівника з цивільного захисту персоналу	Керівник підприємства																							

Підписи відповідальних осіб:

Посада: _____

Підпис: _____

ПІБ: _____

Дата: _____

ipc
partner for development

Visit our website: